

محراب

افہرقتی ، اجتماعی ، فلسفی ، تاریخی ، ادبی مجموعہ در
شیمدیلاک اون بش کوندہ نشر اولنور

مدرجات :

- توحید تدریسات مسئلہ سی والہیات فا کولتہ سی محمد امین ۷۵۷
- قابل (اجتماعی حکایہ) مہامی ۷۶۰
- اورتہ آسیادہ تورکن علمی ضیا ۷۶۶
- اوافق بر نظرہ عبد الرشید ۷۷۷
- سمرقند شہری نورکستانی : رفت ۷۸۰
- حی بن یقظان (رومان تفرقہ) بابا زادہ : رشید ۷۸۵
- کوی مکتوبلری : محمد صدق — سراب : قدریہ حسین — شرق : ملیحہ نوری — رؤیا ۷۸۷
- مندہ : شرف کاظم — غزل : محی الدین رائف — یولجی : توفیق جلیس — غزل : کامی ۷۸۸

یگی طبعی

بارغالی تجادہ نیندہ در شید افندی خانی

غزل

رقص آیت! پری، رفتاریکی کورسون ده اوتاناسین
شیرین، فم قہاریکی کورسون ده اوتاناسین
ساقی بڑھ خون لطفہ بر بادۂ کلکون
خورشید، سنک انواریکی کورسون ده اوتاناسین
«مفتون اولوور کوردیکی لیلایہ» دیہ نلر
اول آہ ستمکاریکی کورسون ده اوتاناسین
حسنیلہ «وہ نوس» حسنہ بوکون آلہہ اولمش
کوستر اوکا! دیداریکی کورسون ده اوتاناسین
[کامی] سکا شاعر دیہین اہل حسد ہپ
مجموعۂ اشعاریکی کورسون ده اوتاناسین

حافظ کامی

ایچین بویوک برصیریق دیکلیرہ ویانی
باشنہ آخشاب؛ وَفوق العادہ زمانلردہ
کارگیر بر (بارق = معبد) انشا
اولونوردی [۱]۔ بارق صیریلر او۔
زرینہ استناد ایدر؛ وایچریسنہ بر
مردیوہ نلہ کیریلردی، اورادہ مصر
معدلرندہ اولدیغی کی؛ متوفانک
اشیاسی و سلاحرلی دوروردی۔
دیوارلرینہ حیاتندہ یادیغی محاربہ لک؛
بویوک وقعہ لک رسملری نقش اولو۔
نور۔ بعضاً اولومندن صو کرا کند۔
یسی ایچین یازیلان (ساغو = مرثیہ)
لردہ آصیلردی، لا کین بویلہ مکلف
بارقلری آنجاچ بودونک بویوکلرندن

بری ایچین یاپارلردی، خلقلک مزارلری داها سادہ؛ واوزری حتی بعضاً یازیسز تک بر
کتابہ ایلہ طاشلردن عبارت دی۔

علمی ضیا

سمرقند شہری [۲]

سمرقند شہرینک تاریخی - غایت قدیم بر شہر اولان سمرقندک میلاد - عیسی دن
(اوتوز عصر) مقدم ایران پادشاھی کیکاوس طرفندن انشا ایدیلدیکی مروی اولقلہ
برابر بعض مؤرخلر میلاددن درت عصر اول مشہور اسکندر ما کدونینک تأسیس

[۱] او بارق تعبیری حالتندہ بو کوندہ قوللانیلمقده در، باراقہ ایلہدہ مناسبتی وار۔

[۲] مأخذلر: (سیرید نایا آزیا - آسیای وسطی) نام اثر ایلہ روس محررلرندن باولوفک
(تورکستان سیاحتنامہ سی)، (دانیلوفسکی و پروفسور بوسکیتیف) لک تتبعات رجعیہ غائد
کتابلری

ایله دیکنی ده روایت ایتکده درلر فقط هر حالده اسکندر ، سمرقند کیش و حتی اسکندر ایله برابر کلن یونانیلر سمرقنده یدنجی عصره قدر حکمران اولمشدر . حضرت معاویه زمانده (سنه هجریه ۵۰) سمرقندی سعید بن عثمان محاصره ایتش و یتش یدنجی سنه هجریه ده امیر قتیبه تماماً فتح ایدوب ممالک اسلامییه الحاق ایلمشدر .

بعدالیلاد اون برنجی عصرده سلجوق تورکلری طرفدن ضبط اولونمش و سامانیلر زمانده پای تحت اتحاد ایدلشددر . سامانیلر دورنده سمرقند فوق العاده معمور اولوب علوم اسلامییه و عصریه نیک مرکزی صره سینه کچمش ایشده ده (۱۲۳۱) ده جنکیز خان هجوم ایدوب شهری خرابه زاره چویرمش ، او کوزل بنالری ، مدرسه و جامعلری خاک ایله یکسان ایله مشدر . مع ذلك سمرقندک آب و هواسی غایت لطیف و موقعی تجارتیه ک مساعد اولدیغندن آرزومان ظرفنده اسکی شکلنه کیروب تیمورلنکک ایام سلطنتنده (۱۳۷۹) پایتخت اولمش مظهریتته نائل اولمشدی . مشارالیه ک زمانده سمرقند علم و معارف ک مرکزی ، علما و حکمانک مرجعی ایدی .

تیمورلنک : چین ، ایران و هندستاندن معمارلر جلب ایتک صورتیه شهری تعمیر و تزین ایلدی ؛ بویوک جامعلر ، دارالعلوملر و یوکسک سرایلر میدان ک کتیردی . بو بنالرک طرز معماریلری ، زینتلری محکمکلری آلان آوروپا سیاح و مهندسلرینی حیران برافقده در .

روسلرک سمرقندی اشغالی : روسلر طاشکندی آلدقندن سوکره (۱۸۶۵) بخارا و سمرقنده کوزلرینی دیکه رک پیلانلرینی تطبیق ایتک ایچون آنجا ک برفرست بکله . یورلردی . نهایت بهانه بولوندی ؛ بخارا امیری جنرال (چیرنایف) ، ایلچی کونده روب روسلرک طاشکندی درحال تخلیه ایتهلرینی طلب ایله دی . ایشه بونی بهانه اتخاذ ایدن روسلر بخارایه دوغری آقین یا پمایه باشلادیلر . (۱۸۶۶) ده (ایرجار) قلعه سی یاننده بخارالیلره غلبه چالوب اولامد کور قلعه یی سوکره صراسیله (خوجند) ، (اوراتیپه) شهرلرینی و (زرافشان) وادیسند . بولتان (جراح) ، (یکی قورغان) قلعه لرینی ضبط ایتکه موفق اولدیلر . بوحاده قارشوسنده قالان سمرقند علماسی و اق صقالیلی روس قوماندانی «قاوتمان» عرض اطاعته مجبور قالدقندن بلا محاربه سمرقندی تسلیم ایتدیلر . بالاخره روس عسکری بخارالیلری تعقب ایده رک (اورغود) (قاتنه قورغان) (زیره بولاغ) جهتلرینه قدر ایلرلیدیلر . آرتق عاجز و مغلوب وضعیتده قالان بخارالیلر ۱۸۶۶

سنه سی یکریمی اوچ حزیراننده مصالحه عقدایدوب معاهده مذ کوره موجبنجه سمرقنده ولایتی ایله (قائمه قوزغان) (زیره بولاغ) شهرلرینی روسلره ترك ایتدیلر .
موقع ومنظره سی و مؤسسه لری - آسیای وسطی نك مرکزنده گائن اولان سمرقند شهری سطح مجردن دوقوز یوز یتش بش آرشون یوکسکده انشا ایدلش اولوب غایت لطیف وصحی آب و هوایه مالکدر . اساساً سمرقند شهری قدیم و جدید ناملریله ایکی قسمه آیریلوب آره لرنده باغلقلر بولونمقده در . (۱۸۷۱) تاریخنده انشا قلنان یکی سمرقندك سوقاقلری انتظام هندسی تحتده و بنالری ده پترسبورغ و سائر روس اولرینه بکنزه مکده در . اسکی سمرقنده ایسه حقیماز سوقاقلره آلحاق آلحاق اولره اکثریتله تصادف ایدرسکتر .

سمرقنده ایلك اذیملرینی آتان برسیاح کندینی برشهرده ، برقصه ده کورمکدن زیاده تاریخ ییغیلری آردسکده ، آثار حقیقه قارشیسنده آثار مخلده اطرافنده حسن ایدر .
فی الواقع اوزبك - تورك خاقانلرینك ترك ایتش اولدقلری جامعلر مدرسه لر بر تاریخ صحیفه لریدر از جمله : بی بی خاتم مسجدی - هندستان ، ایران و آذربایجاندن ایکی یوز قدر اوسطه دعوت اولنوب یونتولان پارلاق مرمر طاشلریله میدانه کلن ، تیمورلنكك زوجه سی (بی بی سارا ملك خاتمك) نامنه اضافه بویله تسمیه قلنان نادر بر اثر تاریخی در .
بوجامعه حضرت عثمانه منسوب قرآن کریمی وضع ایتمه مخصوص كوك مرمردن معمول انظار حیرت و تقدیری جالب مجسم برکریسی موجوددر . [۲]

[۲] بقطه وحرکه سر خط کوفی ایله یازیلان مذ کور مصحف شریف حضرت عثمانك قرآنلرندن بری اولوب (۳۳۸ سنه هجریه سنك) اواخرنده عراق وخراسان طرفلرنده سیاحت ایدن طاشکند علمانسندن امام ابوبکر بن علی العقال الشاشی (وفاتی ۳۶۵) طاشکنده کتیرمش و مدت مدیده مشارالیهك ورنه سنه انتقال ایتك صورتیه محافظه اولمشدر . طقوزنجی عصر هجریه عیدالله الاحرار النقشبندی نام ذات (وفاتی ۸۹۵) طاشکنددن سمرقنده هجرت ایتدیکی اثناده مصحفیده برابر آلوب بالاده ذکر اولنان مسجده وضع ایتمشدر . استیلا اثناسنده روس قومباندانی جنرال «قاوقان» طرفندن «پترسبورغ کبخانه قیصریه سنه کوندربلش و انقلاب اخیره قدر اوراده قالمشدی . نهایت (۱۹۱۷) سنه سنك کانون تانیسنده سابق باش مفتی مرحوم عالم جان البارودی حضرتلرینك تشبث فوق العاده سی و سووودیت حکومتك مساعدیه سی ایله طنطنه لی بر صورتده «اوقا» شهرنده کاش محکمه دینه نظارته جلت اولتورق کمال احترام ایله حرة مخصوصه یه برلشدیرلشدر . حال حاضرده جمعه کونلری زیارت و تلاوت اولتمقده در . مصحف شریفك بولندیقی اوطه نك قیوسنه :
«بسم الله الرحمن الرحيم - المقدس الذرآن العظیم» عباره سی یازیلدر .

برده اولوغ بك مدرسه‌سی واردركه تيمورك طورونى اولوغ بك ميرزانك اثيردر .
 مشاراليه حضرتلى اسلام وتورك حكيملى آراسنده يوكسك موقع اشغال ايدن وبويولده
 شهرت قازانان بر داهى اولوب علم هيئتده يد طولى صاحبي ايدى فلڪياته عابد مشكل
 مسئلهلى حل ايدوب مشهور « زيچ » ى وجوده كيرمىشدر . اولوغ بك سمرقنده
 پايدىردىنى رصدخانه‌سده رياضى وفنى تجربه‌لرده بولسور ، علما و حكما ايله مباحثه ايتكىگنده
 خالى قالموردى . پدرى شاه رخك وفاتى متعاقب (۱۴۴۷) ده تيمورلنكك تحته جلوس
 ايتىش ايسه‌ده اوغلى عبداللطيف راضى اولمىرق پدرينه عصيان بايراغنى آچارق قانلى
 محاربه‌لرك وقوعه سبيت وىردى . نتيجه‌ده عبداللطيف پدرىنى يد اسارتنه آلدى و فوج
 بر صورتده قىل و مسجدك پيش طاقنه تعليق ايلدى . (۱۴۴۹) .

شاه زنده مسجدى دخى سمرقنده اسلاميتك انتشارينه سعى و غيرت ايدن قم بن
 عباس رضى‌اه‌عنك شرفه تيمورلنك طرفدن ياپيلان مزين و معظم بر بنا اولوب زماندهكى
 فن معمارينك تمثال مجسمى و اوزمان معماريسنك لايىموت بر خاطره‌سى در .

شاه زنده‌نك مرمر طاشلى صانكه بو كون اسكيف ايدىلش كى محكمدر . برده
 شيردار مدرسه‌سى واردركه (۱۶۱۶) ده امير يالان توش بهادر ك هميله وجوده كلن
 بر مدرسه‌در . جبهه‌سك ايكي طرفنده اويمله آرسلان صورتلى اولدينين شيردار
 دنيلمىشدر . ايكي جهته‌ده محشم ايكي مناره آسمانه دوغرى يوكسكلىگنده . طلاكار
 مدرسه‌سى ده مشاراليهك تاسيس كرده‌سى اولوب آلتون يالدىزلرله زينتلەنن بر اثر تاريخى درم
 سمرقندك جنوب غريبسندە كائن تيمورلنكك تربه‌سى « كور امير » نانى طاشير بونك
 اوزرنده كى يشيل رنگلى تيغريت طاشى اوستنه مشاراليهك عقل و تدبيرى ، سياسى ،
 شوكتى و تاريخ وفاتى يازلمىشدر كه (۸۰۷) سنه هجرية سنك اون درت شعبانه و (۱۴۰۵)
 سنه ميلاديه سنك اون بش شباطنه تصادف ايتكىگنده . بوندن بر قاچ سنه مقدم انشا
 اولونان پترسبورغ جامع كبرى ده تيمورلنك تربه‌سك طرز معماريسى اوزره ياپيلمىشدر .
 كرك (گورامير) ده و كرك سائر ابنيه حقيقه‌ده بولونان قيمتلى طاشلر ، آثار نفيسه و مخلد
 روسلر طرفدن آشيرلمىشدر .

نفوس — سمرقند ولايت مركزى اولوب نفس قصه‌ده — آلتش بيك قدر و ولايتده
 دوقوز يوز آلتش بيك مقدارنده نفوسى موجوددر . مليت اعتباريله خليك يوزده اللى

دوقوزی [۱] اوزبک‌ها یوزده یکر می‌یدیسنی تاجیک‌ها [۲] متباقیسنی - سائر ملت‌ها تشکیل
ایتمکده‌در .

تاجیک‌ها ایران نسلی ایله مخلوط اولدقلری ایچون بوزوق برشیوه ایله فارسی تکلم
ایتمکده‌در لر . بونلر کندیلرندن ده‌ها چوق اولان اوزبک‌ها غنه و اقتصاد جهندن
غلبه چالوب البسه و قیافتلرینی قبول ایتمیرمکه موفق اولمشلر در .

صنعت - سمرقند ولایتیده پاموق (پاخته) جلیق چوق ترقی ایتمشدر . ولایت
داخلنده اوتوز قدر پاخته فابریقه‌سی موجود اولوب هر سنه اوچ یوز بیک بود [۳]
خالص پاموق چیقارلمقده و آوروپای روسی‌یه سوق ایتمکده‌در . ایکیجیک صنعتی‌ده
خیلی یولنده اولوب بونکله اک‌زاده تاجیک‌ها اوغراشمقده و هر سنه یتش بیک بود
ایک حاضر لامقده‌در . بوندن ماعدا اوژو و جلیکده یک مترقی در . یالک‌ز سنوی بر
میلیون بود قورو اوزوم خارجه سوق اولونمقده‌در .

حال حاضرده معارف - اسکیدن مدنیتک مرکزی ، علومک منبعی و حکمانک
مرجعی اولان سمرقند حال حاضرده عصری مؤسسات علمیه دن محروم در . اهالیسی
مع‌الاسف بوکون جهالت ایچنده‌در . واقعا بعض حیتلی کنج‌لر طرفندن اصول جدیده
موافق مکتبلر کشاد و ممکن مرتبه چالیشلمقده ایسه‌ده نه چاره که جهله غلبه چاله‌حق بر
درجه‌ده ذکدر . بوتون سمرقنده شایان استفاد اولتی اوزره روسلرک تأسیس ایتمک‌لری
اوزو و جلیک و باغچیانلغه مخصوص تطبیقات مکتبلری وارد که بوندن غیر محسوس صورتده
استفاده ایتمکده‌در .

تورکستانلی : رفعت

[۱] اون دردنجی عصرده آلتون اوواده حکمران اولان تورک خاقانلرندن معروف اوزبک
خان اسلام ایله مشرف اولدقدن سوکره تبعه‌سنک مسلمان اولسی ایچونده چوق چالیشمشدر .
ایشته او دورلرده بونلره شامانی مذهبنده بولنان سائر تورک و موغوللردن تفریق ایتمک مقصدیه
کندیلرینی مذکور خانه اضافه اوزبک دینه تسمیه ایتمش و بونام تعیم ایده‌رک تاریخه قازیشمشدر .
حال حاضرده اوزبک‌لرک مقداری ایکی میلیونه قریب اولوب بر میلیونی بخاراده ، اوچیوز بیکی خیه‌ده
آلتی یوز بیکی تورکستانده قالانی ایسه افغانستانده توطن ایتمکده‌در .

[۲] ازمنه قبل تاریخیه‌ده ایراندن هجرت ایدن و ایرانلر نسلندن توره‌مین غایت ذکی برملتدر .

[۳] بریوت اون اوچ اوقه‌در .